

SOLIDARITATEA POPORULUI ROMÂN CU MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ DIN BALCANI

dr. GELCU MAKSUTOVICI

Ne aflăm în fața unei aniversări cu profunde semnificații. Cei 60 de ani trecuți de la crearea Partidului Comunist Român au fost marcați de evenimente dintre cele mai complexe pentru viața politică a țării, între acestea combativitatea luptelor și demonstrațiilor muncitorești situându-se în prim plan. O nouă clasă se afirma cu putere în toate domeniile vieții economice, sociale și politice. Acțiunile de luptă pentru drepturi sociale se împleteau strâns cu cele politice și naționale, împotriva fascismului și a revizionismului, pentru apărarea independenței și a integrității teritoriale a patriei.

Înregimentați, cu precădere, în cele două mari partide muncitorești, Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, muncitorii români s-au situat permanent în fruntea tuturor evenimentelor politice, dovedindu-se a fi forța cea mai combativă și mai organizată a societății. Puterea muncitorimii consta în faptul că fiind forța economică cea mai numeroasă, liberă de orice obligații față de proprietatea capitalistă, cu idealuri sociale comune și altor păături asuprite, manifestînd puternice tendințe de solidaritate cu acestea în satisfacerea unor revendicări economice și politice, cu o personalitate distinctă, ea nu admitea compromisuri cu alte clase sociale, fiind conștientă de forța pe care o reprezenta. Toate acestea au îndrituit-o să se situeze în fruntea luptelor pentru dreptate socială, să preia și stindardul luptei naționale, să fie forța politică cea mai activă, cu rol conducător. În plus, Partidul Comunist Român, care cuprindea membri din rîndul tuturor naționalităților existente în țara noastră, avea ca îndatorire de prim ordin crearea unei atmosfere sincere și loiale, de colaborare unitară a tuturor în vederea satisfacerii revendicărilor sociale, de clasă, dar și a rezolvării spinoasei probleme naționale. De la înființarea sa ca partid comunist de sine stătător, P.C.R. a avut în vedere interesele generale ale întregii clase muncitoare din România, manifestînd, în același timp, o puternică solidaritate internaționalistă. Vor rămîne, de aceea, înscrise la loc de cinste jertfele românilor în apărarea demnității naționale și a democrației popoarelor din alte țări, mai ales în lupta împotriva fascismului. Fără îndoială că nu vom putea înțelege suficient de clar colaborarea și solidaritatea cu mișcarea de rezistență antifascistă a popoarelor din Balcani dacă nu vom aminti, măcar în treacăt, îndelungatele legături constatate în lupta de eliberare națională prestată împotriva Împăriei Otoman, sprijinul substanțial și permanent acordat de poporul român mișcărilor de renaștere națională din Serbia, Grecia, Albania sau Bulgaria, mai ales pe parcursul secolului al XIX-lea.

Anii celui de-al doilea război mondial au fost cei mai grei pentru toate popoarele, îndeosebi pentru cele care au cunoscut direct apăsarea și teroarea ocupației fasciste. În acest sens, lupta de rezistență a popoarelor iugoslave, a poporului albanez și a celui grec sînt exemple strălucite de dîrzenie, curaj și abnegație în apărarea unor idealuri scumpe tuturor, cele ale independenței și suveranității naționale. Pe bună dreptate, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia că, „În istoria mondială va rămîne întotdeauna înscrisă, ca una din cele mai înălțătoare pilde de jertfă și sacrificiu, mișcarea de rezistență antifascistă, lupta partizanilor — în rîndul cărora un rol important l-au avut clasa muncitoare, comuniștii —, marea epopee a popoarelor subjugate, care s-au ridicat cu arma în mînă împotriva ocupanților naziști, pentru libertate și independență, pentru apărarea ființei lor naționale”¹.

Mi se pare ca o datorie de prim ordin reliefați acțiunile de solidaritate a poporului român cu lupta antifascistă a popoarelor europene, a participării noastre conștiente la marea mișcare de rezistență antifascistă pe continentul nostru, noi insistînd cu deosebire asupra spațiului sud-est european.

Ne-am limitat la această subzonă a răsăritului european datorită faptului că un anume spațiu istorico-geografic poate explica „anumite permanențe și orientări constante ale politicii” și pentru că „lanțurile muntoase, dominantă geografică a sud-estului european (Alpii Dinarici, Balcanii, Pindul, Rodope, Carpații), au contribuit hotărîtor la configurarea „autonomiilor” balcanice și carpato-dunărene...”².

Pentru istoricii români colaborarea cu popoarele din această subzonă a constituit de mult timp o preocupare de prim ordin. În virtutea puternicelor legături seculare dintre românii de la nord de Dunăre cu conaționali lor de la sud, aflați în munții Pindului și Macedoniei, pe Valea Timocului și pînă la coastele Adriaticei, s-a creat o afinitate pentru toate popoarele din zonă, cu care am întreținut permanente relații de colaborare reciprocă, mai ales în vremurile de restriște, în lupta comună împotriva jugului otoman. Așa cum era și firesc, în vremea ocupației fasciste a re-născut spiritul conlucrării frățești, s-a produs o apropiere activă mai puternică decît cea politică din perioada Antantei Balcanice, peste frontiere și împotriva opreliștilor de tot felul, mai ales între luptătorii partizani iugoslavi și cei antifasciști din România. Astfel, în afara sutelor de luptători de origină română ce au luptat în formațiunile teritoriale ale partizanilor din Iugoslavia, Albania sau Grecia, trebuie subliniată solidaritatea poporului român cu întreaga mișcare antifascistă din Balcani, participarea românilor în mișcarea de rezistență din alte țări europene constituind „o parte integrantă a luptei poporului român pentru înfrîngerea fascismului”³.

Prima victimă a fascismului în Balcani a fost Albania, invadată de trupele Italiei fasciste în zorii zilei de 7 aprilie 1939. Ziarul românesc „Lumea nouă” scria cu revoltă că „intrarea trupelor italiene în Albania este, fără îndoială, o nouă amenințare la pacea lumii”⁴. În cîteva zile, Albania trece în întregime sub ocupația trupelor italiene. Părăsit de regele Ahmet Zogu, a cărui politică favorizase amestecul italian în viața Albaniei, poporul albanez va trebui să-și organizeze, imediat după ocuparea țării, mișcarea de rezistență. Într-un documentat raport înaintat de către Legația noastră de la Tirana Ministerului Afacerilor Externe al României

(14 aprilie 1939), erau sesizate foarte clar intențiile Italiei fasciste : „Pentru politica italiană, Albania prezintă un întreg interes : strategic, economic și politic. Din punct de vedere strategic, Albania poate servi ca bază pentru orice operațiune militară eventuală a Italiei în Balcani, iar prin stăpânirea țărmlui albanez Marea Adriatică devine un lac italian (mare clausum). Din punct de vedere economic, Albania oferă Italiei posibilități pentru plasarea de capitaluri și brațe italiene, un important debușeu pentru produsele ei industriale și o piață de aprovizionare cu produse agricole și animale ; pe lângă aceasta, Albania prezintă și condițiuni foarte avantajoase, din toate punctele de vedere, pentru o colonizare italiană. Din punct de vedere politic, odată instalată în Albania, Italia va putea să continue penetrațiunea ei economică și politică în celelalte state balcanice“⁵. Într-adevăr, acțiunile Italiei pentru o nouă agresiune în Balcani erau evidente. Se făceau serioase pregătiri militare, prin construirea de șosele pentru nevoi strategice, aerodroame, cazărmi militare etc., iar în septembrie 1939, după ce Germania nazistă a atacat Polonia, printr-un decret special, Victor Emanuel al III-lea declară că „regatul albanez“ se va considera în stare de război cu toate statele împotriva cărora va lupta Italia fascistă⁶.

Cu toate asigurările date, în iunie 1940, în mod public, potrivit cărora se afirma că nu va ataca țările vecine Albaniei, Italia fascistă atacă la 28 octombrie 1940, Grecia, transformînd sudul Albaniei într-un sîngeros teatru de război. După cîteva succese de început, în urma contraatacurilor trupelor grecești, italienii sînt nevoiți să se retragă. Insuccesele lor pe frontul din Albania nu-l puteau lăsa indiferent pe Hitler, care se hotărâște să intervină în favoarea aliatului său. În primăvara anului 1941, prin lovitura de stat din 27 martie împotriva guvernului filo-german Tvetcovici-Macek, care semnase Pactul Tripartit, evenimentele din Balcani se complică. Noul guvern iugoslav, condus de generalul Simovici, refuză să ratifice aderarea Iugoslaviei la pactul amintit și la 5 aprilie semnează un tratat de neagresiune cu U.R.S.S. Guvernul iugoslav căuta „să evite orice neînțelegere cu Germania și Italia, spre a nu oferi, mai ales lui Hitler, pretextul de a ataca Iugoslavia“⁷, dar la 6 aprilie 1941, fără declarație de război, Germania pornește agresiunea împotriva popoarelor iugoslave. Armata a XII-a germană, secondata de trupe italiene, maghiare, ulterior și bulgare, începe concomitent cu acestea operațiunile militare împotriva Iugoslaviei și Greciei. În scurt timp, trupele hitleriste au ocupat Belgradul, Salonicul și Atena. La 17 aprilie 1941 era semnată capitularea necondiționată a armatei regale iugoslave iar la 21 aprilie capitulau și trupele grecești.

Cu campania din Balcani „a luat sfîrșit o primă perioadă a celui de-al doilea război mondial în Europa“⁸, dar începea marea epopee a mișcării de rezistență antifascistă a tuturor popoarelor din această regiune, „războiul civililor“, care avea să dea lovituri grele trupelor invadatoare. La 22 iunie 1941, încălcînd tratatul sovieto-german de la 23 august 1939, Germania pornește atacul neprovocat împotriva U.R.S.S., în urma căruia frontul antifascist se lărgeste în mod considerabil. Evenimentele de acum 40 de ani au adus întregului răsărit european flagelul unor catastrofe nemaiîntîlnite pînă atunci. Rezistența popoarelor depindea numai de unitatea lor. În aceste condiții, comuniștii cheamă masele largi populare la crearea unor puternice detașamente de luptă armată împotriva ocupanților fasciști. Poporul român, în marea lui majoritate, se situa de partea

forțelor antifasciste. Este meritul comuniștilor de a fi acționat permanent, printr-o susținută muncă de propagandă, în vederea clarificării atitudinii tuturor patrioților români față de război. De aici și actele lor de solidaritate internaționalistă cu lupta antifascistă a tuturor popoarelor. În majoritatea cazurilor, mișcarea de rezistență antifascistă își are originile în evenimentele anului 1941.

În noaptea de 30 spre 31 mai 1941, tinerii Manolis Glezos și Apostolos Santos smulg drapelul de pe Acropole, acesta fiind semnalul începerii unor lupte înverșunate. La 7 iulie 1941 este declanșat războiul de partizani în Iugoslavia din pricina lichidării, în satul Bella Crkva, a doi polițiști ai forțelor de ocupație fascistă. În Albania, deși acțiunile de luptă începuseră încă în zilele agresiunii din aprilie 1939, ele vor fi mai temeinic organizate abia după crearea Partidului Comunist Albanez, la 8 noiembrie 1941. În Bulgaria, la 17 iulie 1942, postul de radio „Hristo Botev“ a transmis programul de acțiune al Frontului Patriotic, din care făceau parte mai multe formațiuni politice.

Din bogatul material arhivistic și de presă aflat în Arhivele Statului București, Arhiva I.S.I.S.P., A.M.A.E., am selectat câteva documente probatoare pentru atmosfera acelor vremuri.

În Rezoluția Plenarei a VI-a a C.C. al P.C.R., din iulie 1939, se arată că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm în urma ocupării Cehoslovaciei, Albaniei, Memelului, în urma aderării Ungariei la pactul anticomintern și a creșterii influenței fascismului german în Bulgaria și Iugoslavia“⁹. În ziarul „Scînteia“, din 1 iunie 1939, sub titlul „Lupta poporului albanez contra cotropitorilor italieni“, se scria : „Poporul albanez n-a încetat lupta pentru eliberarea sa de sub cotropitorii mussolinieni. Lupta înarmată a albanezilor continuă și se desfășoară în diferite părți ale Albaniei. Ultimele zile au avut loc ciocniri între partizani albanezi și armatele italiene, în nordul și răsăritul țării, în jurul orașului Dibra și spre sudul orașului Scutari. Cei 70 de mii de soldați italieni aflați în Albania suferă de lipsă de hrană. Ori ce om cinstit își poate închipui deci, la ce insuportabile suferinți e supus poporul albanez cotropit de hoardele fasciste italiene“¹⁰.

În toată perioada anilor 1939—1944 avem, mai ales din surse diplomatice și din presa ilegală a partidului, știri despre solidaritatea și simpatia poporului nostru față de lupta de eliberare națională a albanezilor¹¹. Cele mai multe știri, însă, și pe bună dreptate, sînt legate de luptele de partizani din Iugoslavia. În ziarul „România liberă“, din 10 iulie 1944, era inserată știrea „100 de români bănățeni s-au încadrat în Armata de eliberare a poporului jugoslav“, în care se spunea : „postul de Radio — România liberă... salută faptul. El arată că Românii au înțeles rolul mareț al bravei Armate de Eliberare jugoslavă, condusă de Mareșalul Tito, că acești 100 de Români au înțeles să treacă la fapte, alăturîndu-se luptei contra dușmanului comun al popoarelor iubitoare de libertate“¹². Într-un articol intitulat „Chemare la unire și luptă“, apărut în ziarul ilegal „Buletinul Capitalei“, se scria : „În Iugoslavia, întreg poporul, format din Sirbi, Croați, Sloveni, la care se adaugă Albanezii, Macedonenii, luptă dirz împotriva hoardelor nemțești și au format glorioasa armată de eliberare a poporului, sub comanda viteazului mareșal Tito“¹³. Ca o completare, o altă publicație patriotică românească adăuga : „În Iugoslavia, glorioasa armată a mareșalului Tito continuă să dea lovituri mortale invadatorilor,

care au crezut că pot să ucidă iubirea de libertate a unui popor pașnic și muncitor. Ceea ce a reușit armata mareșalului Tito este unic în istorie și ea merită stima și recunoștința tuturor popoarelor care vor să scape de teroarea hitleristă”¹⁴. Uneori, în situații speciale, partizanii iugoslavi se refugiau vremelnic pe teritoriul României, unde erau adăpostiți de populație, hrăniți, la nevoie dându-li-se îmbrăcăminte, medicamente etc. La 28 august 1941, Ministerul de Interne atrăgea atenția Prefecturii județului Timiș, prin ordinul telegrafic nr. 17 590, asupra creșterii numărului de „prizonieri sirbi ce sînt ascunși prin comunele din acest județ”; alte documente ale vremii atestă că populația românească a strîns și fonduri bănești pentru sprijinirea partizanilor iugoslavi. „Auzind de eroica luptă de dezrobire a sîrbilor, mulți flăcăi români din Banat au început să treacă granița iugoslavă...”, nota „România liberă”. La 28 ianuarie 1944 o știre asemănătoare relatează că „un detașament din România a trecut de asemenea granița Iugoslaviei și luptă sub comanda lui Tito”¹⁵. Altă publicație românească ilegală aflată sub îndrumarea P.C.R., „Buletin”, organul de presă al Uniunii Patrioților, nota la 30 ianuarie 1943 că în Grecia „luptă cam 30 000 partizani”, care provoacă numeroase pierderi ocupanților fasciști. „România liberă”, din 8 august 1943, semnală că „Mii și zeci de mii de patrioți greci intră neconținut în detașamentele de partizani înarmați. Cea mai importantă linie de cale ferată din Grecia, Atena—Salonic, a fost întreruptă de partizani, care au aruncat în aer un mare pod pe această linie și au provocat prăbușiri de stînci pe linie în mai multe locuri. O coloană motorizată germană, compusă din aproape 200 de autocamioane, a fost blocată pe o șosea în munți și complet distrusă de partizanii greci”¹⁶.

În numeroase rapoarte diplomatice emise de Legația română de la Sofia sînt cuprinse informații despre lupta antifascistă a poporului bulgar. La 25 decembrie 1942 se vorbea despre „progresul pe care îl face mișcarea comunistă din Bulgaria, unde s-a ajuns a fi împușcați în plin centru al Capitalei ofițeri și soldați germani”, iar la 31 iulie 1944 se comunica: „mișcările partizanilor nu mai pot fi stăpînite... Nimeni nu mai ascunde simpatiile comuniste”¹⁷.

Așa cum subliniază și Gheorghe Zaharia, „Anul 1944 s-a caracterizat ca un an al victoriilor decisive ale coaliției antihitleriste, precum și ca un an al insurecțiilor antifasciste declanșate la Varșovia și Paris, în România, Slovacia și Bulgaria. Fronturile se apropiau de fruntariile Germaniei naziste iar intensificarea luptei de eliberare din Iugoslavia, Albania și Grecia, mișcările de rezistență din celelalte țări aflate sub jugul fascist îi slăbeau tot mai mult forțele”¹⁸.

- ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 250.
- ² Vezi Emil Condurachi, Răzvan Theodorescu, *Europa de est, arie de convergență a civilizațiilor*, în „*Revista de istorie*”, nr. 1, 1981, p. 7.
- ³ Vezi Ion Babici, Gh. I. Ioniță, *Tradiții de solidaritate internaționalistă ale Partidului Comunist Român*, Editura politică, 1973, p. 64.
- ⁴ *Lumea nouă*, din 16 aprilie 1939, p. 1.
- ⁵ Arhiva Ministerului de Externe al României, dosar 71/Albania, vol. 3 (1937—1940), f. 173 (În continuare, A.M.A.E.).
- ⁶ *Historia e Shqipërisë* (Istoria Albaniei), vol. II, Tirana, 1965, p. 690.
- ⁷ Vezi N. Ciachir, capitolul „*Iugoslavia*”, în „*Rezistența europeană*”, vol. I., Editura militară, 1973, p. 274.
- ⁸ *Marea conflagrație a secolului XX*, ediția a II-a, Ed. politică, 1974, p. 131.
- ⁹ *Scînteia*, din 26 iulie 1939, p. 1.
- ¹⁰ *Scînteia*, anul IX, nr. 20 (110), din 1 iunie 1939, p. 4.
- ¹¹ Vezi Gelcu Maksutovici, *Mișcarea de rezistență a poporului albanez în anii celui de-al doilea război mondial*, teză de doctorat la Academia „Ștefan Gheorghiu”, București, 1980.
- ¹² *România liberă*, anul II, nr. 7, din 10 iulie 1944, p. 4.
- ¹³ Arhiva I.S.I.S.P. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.), „*Buletinul Capitalei*”, an I, nr. 4, din 7 iunie 1944, p. 1.
- ¹⁴ Arhiva I.S.I.S.P., ziarul *Chemarea*, nr. 1, din 22 iulie 1944, p. 5.
- ¹⁵ Vezi Ion Babici, *Solidaritatea românească cu lupta antifascistă din Balcani*, Ed. politică, București, 1979, p. 49—50.
- ¹⁶ *Idem*, p. 43.
- ¹⁷ *Idem*, p. 55.
- ¹⁸ Gh. Zaharia, *România și rezistența popoarelor din centrul și sud-estul Europei în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial*, în *Rezistența europeană*, vol. I, Ed. militară, 1973, p. 420.